

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВУ ОХОРОНУ РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКИХ ПРОПОЗИЦІЙ

Галина Швець,
*старший викладач кафедри «Управління інноваційною діяльністю та інтелектуальною власністю»
Приазовського державного технічного університету,
кандидат філологічних наук*

Проблема права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію постійно порушується на наукових форумах, у друкованих виданнях, в повсякденній практиці творчих людей, які працюють у виробничій і соціальній сферах сучасної України.

Раціоналізаторську пропозицію як об'єкт права інтелектуальної власності досить обґрунтовано представили автори кількох робіт [1; 2], а також розглянув у своїй статті Б. Прахов [3]. Науковці здійснили аналіз зарубіжної практики зі стимулювання й організації раціоналізаторської діяльності, показали її ефективність як у межах конкретних підприємств, так і загалом у деяких зарубіжних країнах. При цьому в роботах [1; 2] зазначено, що в низці країн ця сфера діяльності є предметом серйозної уваги в межах економічної та соціальної політики держави.

Незважаючи на переконливі докази на користь раціоналізації, слід зазначити, що в Україні до цього часу не вирішена проблема охорони прав на цей об'єкт інтелектуальної власності. Це, фактично, призводить до відсутності реальних прав у творців раціоналізаторських пропозицій і не стимулює розвиток цього найбільш масового та

надзвичайно ефективного різновиду творчої діяльності на підприємствах і організаціях країни.

У зв'язку з цим, метою цієї статті є оцінка стану охорони прав на раціоналізаторську пропозицію в Україні та напрацювання рекомендацій щодо її вдосконалення в сучасних умовах.

Так, проведений аналіз стану справ, пов'язаних з напрацюванням і реалізацією раціоналізаторських пропозицій на найбільших підприємствах міста Маріуполя (досліджено стан справ на двох металургійних комбінатах і машинобудівному концерні), показав, що навіть у таких правових умовах ця діяльність щорічно приносить кожному підприємству близько 80–100 млн гривень економії від використання раціоналізаторської пропозиції. Це свідчить про ефективність такої діяльності, незважаючи на стан її правової охорони. Низкою

Карина Коваль,
*магістр інтелектуальної власності Приазовського
державного технічного університету*

дрібних і середніх підприємств раціоналізаторські пропозиції використовуються, проте їхня реєстрація не ведеться, а ефективність від використання на виробництві не розраховується. Як матеріальне заохочення, у кращому разі, авторам видається разова премія в розмірах від 100 грн до 200 грн. При цьому, це відбувається незалежно від ефективності технічного рішення, яке подається, й отриманого організацією економічного ефекту.

Цивільний кодекс України, що вийшов у 2003 році, істотно ситуацію не змінив. Так, якщо в Тимчасовому положенні про правову охорону об'єктів промислової власності й раціоналізаторських пропозицій в Україні (№ 479/92 від 18.09.1992 року), що існувало до цього, у розділі IX п. 53 рекомендувався розмір винагороди не менше ніж 10 % доходу, який отримує щорічно підприємством від використання раціоналізаторської пропозиції, то в Цивільному кодексі України це положення передбачає права автора на добросовісне заохочення, що як правова норма взагалі не має чіткого значення. Слід також зазначити, що, незалежно від визначення раціоналізації, установленого Цивільним кодексом України, деякі підприємства до цього об'єкта інтелектуальної власності продовжують відносити тільки пропозиції технічного характеру. В інших випадках організації внесли цю пропозицію навіть до розроблених стандартів підприємства.

У статті Г. Закорецької [4] досить ґрунтовно піддані критиці положення розділу 41 чинного Цивільного кодексу України щодо раціоналізаторських пропозицій. Це дало авторові підстави до висновку, що дотепер у законодавстві нашої країни не приділяється належної уваги правовому забезпеченню цього об'єкта інтелектуальної власності.

У вищезазначених роботах автори як кардинальне розв'язання проблеми

пропонують розробити й ухвалити Закон України «Про охорону прав на раціоналізаторські пропозиції». Проте практика показує, що навіть у разі наявності положень Цивільного кодексу України щодо охорони певного об'єкта інтелектуальної власності та спеціального закону розбіжності, які є між ними, приводяться у відповідність достатньо тривалий час. До прикладу можна було б навести ситуацію з охороною прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки — в Цивільному кодексі України). Отже, при такому вирішенні питання необхідно створювати й ухвалювати спеціальний Закон, а потім приводити відповідність положення Цивільного кодексу України.

Нині в нашій країні використовується чинний Цивільний кодекс України, де до розділу 41 статей 481–484 є серйозні претензії. Сутність їх цілком обґрунтована як у роботі [1], так і в роботах [4; 5]. Тож на наш погляд, було б доцільніше допрацювати й внести зміни до Цивільного кодексу України. А питання практичної реалізації цих положень можна було б, за прикладом Російської Федерації, сформулювати в методичних рекомендаціях щодо організації та проведення раціоналізаторської роботи на підприємствах та організаціях. До речі, за основу можна було б узяти вже наявний проект Типового положення про раціоналізаторські пропозиції в Україні, розробленого Радою товариства винахідників і раціоналізаторів.

Потребує особливого обговорення питання про структуру управління цим процесом. На сьогодні в Україні справді немає органу як державного, так і не державного, який би безпосередньо опікувався розвитком раціоналізації [4]. Напевно, тут функції можна було б розділити, маючи на увазі складність об'єкта інтелектуальної власності, між Державним депар-

таментом інтелектуальної власності та Товариством винахідників і раціоналізаторів України, звичайно, після серйозної «реанімації» останнього. Поки ця система не має цілісної структури, проте певні її елементи в частині працюють. Приклади вдалої регіональної роботи показують деякі обласні організації Товариства винахідників і раціоналізаторів. Так, Донецька обласна рада, працюючи разом з відділами облдержадміністрації, надає методичну допомогу підприємствам, які не мають патентних служб, проводить огляди-конкурси раціоналізаторських досягнень, організовує обмін досвідом. Нині близько 8000 чоловік в області займаються раціоналізаторською діяльністю на підприємствах та в організаціях. Аналогічні результати показують такі регіони, як Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Луганська області та м. Київ [6]. Це свідчить про наявність практичного досвіду з управління проце-

сом раціоналізації на регіональному рівні.

Загалом, автори погоджуються з висновками О. Бутнік-Сіверського [5] про необхідність стриманого підходу до вдосконалення правових відносин у раціоналізаторській діяльності, зважаючи на особливий статус об'єкта інтелектуальної власності. Проте, у зв'язку з його значущістю для технічного прогресу країни, особливо в сучасних умовах, назріла потреба в проведенні науково-практичної наради на державному рівні з метою напрацювання практичних заходів для повернення цьому виду творчості гідного місця в соціально-економічному розвитку суспільства. Процес затягнувся надовго, а це негативно позначається на діяльності наших підприємств і розвитку творчої активності їхніх працівників. ♦

Список використаних джерел

1. Святоцький О. Д. *Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію* / О. Д. Святоцький, П. П. Крайнев, Б. Г. Прахов ; за ред. О. Д. Святоцького. — К. : Ін Юре, 2004. — 128 с.
2. Андросук Г. О. *Раціоналізаторська пропозиція як об'єкт промислової власності: проблеми регулювання* / Г. О. Андросук // *Інтелектуальна власність*. — № 4. — 2006. — С. 37–44.
3. Прахов Б. *Раціоналізаторська пропозиція як об'єкт охорони інтелектуальної власності* / Б. Прахов // *Інтелектуальний капітал*. — 2002. — № 7–8. — С. 48.
4. Закорецька Г. *До удосконалення цивільного законодавства про право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію* / Г. Закорецька // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. — № 3. — 2007. — С. 23–30.
5. Бутнік-Сіверський О. Б. *Раціоналізаторська пропозиція в умовах становлення інформатизації економіки та суспільства* / О. Б. Бутнік-Сіверський // *Питання інтелектуальної власності : збірник наукових праць* : вип. 5 — К. : НДІ Інтелектуальної власності АгрНУ, 2007. — С. 215–232.
6. Меркулов А. С. *Изобретательство и рационализация в Донецкой области* / А. С. Меркулов // *Интеллектуальная собственность. Использование. Внедрение* : сб. — Донецк : ВИК, 2007. — С. 11–20.